

Kan een goede boer natuurinclusief zijn?

Een Friese melkveehouder werd eerder door collega's voor gek versleten toen hij plas-dras aanlegde ten bate van weidevogels. Nu kijkt niemand er meer van op. Boeren hebben gezien dat plas-dras inderdaad veel weidevogels aantrekt en gaandeweg zijn steeds meer boeren het gaan doen. Je ziet nu steeds vaker als je in het voorjaar door de streek rijdt dat boeren tijdelijk een laagje water op stukjes land laten staan.

Kan een goede boer natuurinclusief zijn?

Boeren rijden rondjes om het land van hun collega's te bekijken. Zij zien dingen die burgers niet zien. Boeren zien direct of de boer die dat land beheert een goede boer is. En zij vergelijken dat land met hun eigen land en met hoe zij het zelf doen. Voor veel boeren is hun land de plek waar ze hun vakmanschap kunnen laten zien. Ze hebben hun land het liefst strak, netjes, met gelijkmatig groeiend en gezond gewas, rechte lijnen en vee dat blaakt van gezondheid. Behalve dat boeren op deze manier hun vakmanschap kunnen laten zien aan collega's, doen ze het vooral omdat ze trots willen kunnen zijn op zichzelf. Hun land is een verlengstuk van hun identiteit als boer. Een 'goede boer' is dus herkenbaar aan haar land en boeren kunnen status opbouwen of verliezen binnen de boerengemeenschap op basis van hoe het land erbij ligt. Onkruid en water op het land kunnen bijvoorbeeld leiden tot verlies aan status, omdat dat in de boerencultuur wijst op slecht vakmanschap.

(Binnen andere beroepsgroepen werkt het ook ongeveer zo. Wetenschappers bijvoorbeeld beoordelen elkaar op aantallen publicaties, de tijdschriften waarin iemand publiceert, 'impact factor' en aantallen citaties. Zo heeft iedere beroepsgroep zichtbare symbolen voor 'goed vakmanschap' die snel leesbaar zijn voor vakgenoten.)

Natuurinclusieve landbouw: iets dat bij je past?

Tegelijkertijd zijn er diverse partijen die hopen dat veel boeren hun bedrijf verder ontwikkelen in de richting van natuurinclusieve landbouw. Dan maakt het veel uit of boeren zelf natuurinclusieve landbouw kunnen zien als een mogelijke en gewenste koers voor hun bedrijf. Natuurinclusieve landbouw combineert het minimaliseren van schade aan natuur met het gebruik maken van natuur en het zorgen voor natuur op en om het bedrijf. Zolang boeren natuurinclusief associëren met bijvoorbeeld onkruid en 'rommel', kan dat in hun ogen slecht passen bij hun zelfidentiteit als goede boer. Uit de literatuur is bekend dat een deel van de boeren om die reden liever niet biologisch gaat boeren of aan agrarisch natuurbeheer gaat doen. Culturele normen zijn daarmee een mogelijke barrière in een transitie richting natuurinclusieve landbouw. Bepaalde culturele normen kunnen die transitie echter ook ondersteunen.

Een 'goede akker' volgens veel akkerbouwers: egaal, gezond gewas, rechte lijnen, geen onkruid.

Over culturele normen in de Nederlandse landbouw was nog weinig bekend. Daarom hebben wij onderzoek gedaan naar wat boeren in vier Nederlandse regio's verstaan onder 'goede boer' en 'goed landschap' en of natuurinclusieve landbouw daar onderdeel van kan uitmaken. Met name waren we geïnteresseerd in mogelijke verandering van culturele normen. Het is immers denkbaar dat verandering van huidige culturele normen een randvoorwaarde is voor een brede beweging richting natuurinclusieve landbouw.

Vier case studies

In vier Nederlandse case studies Midden-Limburg, Noord-Beveland, Achterhoek en Noordelijke Friese Wouden hebben we in totaal 24 boeren geïnterviewd. Deze boeren waren benaderd door de agrarische collectieven voor agrarisch natuur en landschapsbeheer in die regio's: respectievelijk Natuurrijk Limburg, Poldernatuur, VALA en NFW. We hadden

hen verzocht geen 'voorlopers' in de natuurinclusieve landbouw voor te dragen, en ook geen boeren zonder enige affiniteit met natuur. In deze tussengroep verwachten we dat relatief eenvoudig winst te behalen is voor natuurinclusieve landbouw. Ze zouden nog een eindje kunnen opschuiven richting natuurinclusief, en ze staan er niet per se negatief tegenover. Als gevolg van deze keuze hebben we vooral boeren gesproken die op zijn minst aan agrarisch natuurbeheer doen. Deze 24 boeren zijn zowel individueel geïnterviewd als in groepen per gebied. De gesprekken zijn opgenomen, woordelijk uitgewerkt, gecodeerd en geanalyseerd aan de hand van een analytisch raamwerk.

Vogeltjesland hoeft niet netjes te zijn

Ons onderzoek bevestigt beelden van 'goede boer' en 'goed landschap' die in de internationale literatuur zijn beschreven: een goede boer zorgt goed voor haar land, vee en grond, heeft ook de bedrijfseconomie op orde en is herkenbaar aan een net landschap, vrij van onkruid, strak onderhouden, evenals een goed bijgehouden erf. Ons onderzoek voegt daar echter aspecten toe. Een goede boer neemt ook verantwoordelijkheid ten aanzien van milieu, biodiversiteit en maatschappij, is sociaal, werkt niet te hard en is gelukkig. Goed land mag er minder netjes uitzien als biodiversiteit een neven doel is. De voorkeur voor een 'net landschap' lijkt niet gunstig voor de ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw, maar het onderzoek laat ook zien dat natuurinclusieve landbouw wel verenigd kan worden met culturele normen ten aanzien van 'goede boer' en 'goed landschap'. Aanknopingspunten daarvoor zijn bijvoorbeeld dat diverse boeren hebben aangegeven dat hoe goed land eruit moet zien, afhangt van het doel, en dat verantwoordelijkheid ten opzichte van milieu en maatschappij voor diverse respondenten bij een goede boer hoort.

Land dat ook biodiversiteit als doel heeft, mag er minder netjes uitzien volgens de respondenten.

Cultuurverandering

Wel moet nog veel vakmanschap worden opgebouwd, zowel om natuurinclusief in de praktijk te kunnen brengen alsook om het te kunnen herkennen bij anderen. De gangbare beelden van 'goede boer' en 'goed landschap' hangen samen met gangbaar vakmanschap en maken daar onderdeel van uit. Wat 'goed natuurinclusief boeren' inhoudt, en hoe 'goed natuurinclusief land' eruit ziet, moet geleerd worden. Het is letterlijk een andere manier van kijken en een ander vakmanschap, waarmee de boer een ander landschap creëert. Verschillende respondenten geven aan dat zijzelf anders tegen natuur op het boerenbedrijf aan zijn gaan kijken. Dit is vaak het gevolg van eigen ervaring met agrarisch natuurbeheer of van het in het landschap zien van agrarisch natuurbeheer bij anderen. Als je zelf heggetjes hebt aangelegd, dan vallen die bij andere boeren je ineens op. Ook zien respondenten culturele normen onder hun collega's veranderen, zoals in het geval van plas-dras. Verandering van praktijken kan dus op termijn leiden tot verandering van culturele normen. Daarbij spelen ook subculturen een rol.

Subculturen

In Engeland vertelde een akkerbouwer dat hij het onkruid extra goed bestreed in de akkers die vanaf de weg goed zichtbaar waren. Ook de respondenten in ons onderzoek geven aan te weten dat hun collega's rondjes rijden en hun land beoordelen. Dat doen ze immers zelf ook. Ze zeggen echter in hun beslissingen weinig rekening te houden met het mogelijke oordeel van hun collega's. Misschien is de mening van lokale collega's minder belangrijk geworden. We denken dat boeren zich steeds meer identificeren met andere subculturen dan alleen de lokale subcultuur. Ze zijn immers niet alleen lid van hun lokale boerengemeenschap, maar behoren ook tot een bepaalde sector en bedrijfsstijl en zijn lid van studiegroepen, coöperaties en/ of het agrarisch collectief. Dit gaat om regionale en landelijke netwerken. De mening en het voorbeeld van collega's doen ertoe om het eigen vakmanschap aan af te meten, maar het is de vraag welke collega's binnen welke subcultuur. In het onderzoek komen de agrarische collectieven naar voren als een subcultuur waarin natuurinclusief een goede vorm van landbouw kan zijn, en waarin het vakmanschap wordt ontwikkeld dat nodig is om natuurinclusief in de praktijk te brengen en om het te herkennen op het land van anderen. Natuurinclusieve subculturen kunnen bijdragen aan een transitie van de landbouw doordat daarbinnen een culturele norm wordt ontwikkeld voor 'goed natuurinclusief' waar boeren hun zelfidentiteit aan kunnen afmeten.

In sommige regio's lijken boeren meer open te staan voor natuurinclusieve landbouw dan in andere. De praktische uitwerking van natuurinclusieve landbouw is anders in

verschillende landschappen en sectoren. Bovendien verschillen de culturen van onderlinge samenwerking en relatie met het landschap per gebied.

Bijdragen aan cultuurverandering

Begrip van de rol van culturele normen in de landbouw is van groot belang voor partijen die beslissingen van boeren zouden willen beïnvloeden, zoals overheden, natuurorganisaties, ketenpartijen en agrarische collectieven. Op basis van het onderzoek zijn de volgende strategieën een goed idee:

1 Het framen van biodiversiteit in termen van productie of prestatie

Natuur als teelt met productiedoelen sluit aan bij de denkwereld van veel boeren en daagt hen uit in hun vakmanschap.

2 Het zichtbaar maken van natuurinclusief vakmanschap voor andere boeren

Boeren hebben de behoefte om aan zichzelf en aan collega's te laten zien dat ze een goede boer zijn. Dit doen ze vooral in het landschap, maar er zijn meer mogelijkheden, waaronder het publiceren van monitoringsresultaten.

3 Het bevorderen van de opbouw van natuurinclusief vakmanschap

Voor de ontwikkeling van natuurinclusieve culturele normen is het nodig dat boeren ervaring op kunnen doen met natuurinclusieve praktijken, zodat ze die ook bij anderen kunnen herkennen.

4 Het bevorderen van de ontwikkeling van natuurinclusieve subculturen

Het is nodig dat boeren erkenning van hun vakmanschap kunnen vinden bij elkaar, en dat zij zich als goede boer kunnen identificeren met anderen. De agrarische collectieven zijn een goed functionerend voorbeeld van een natuurinclusieve subcultuur.

Zichtbaar natuurinclusief vakmanschap.

Tot slot

Het is belangrijk dat boeren met elkaar en met anderen bespreken wat een 'goede boer' is. Ten diepste gaat het over waarden en identiteit, over wat echt belangrijk voor je is. Dat gesprek is in deze tijd van polarisatie hard nodig.

Colofon

Achtergronden van deze paper zijn te vinden in: Westerink, J., T.A. de Boer, M. Pleijte & R.A.M. Schrijver (2019). Kan een goede boer natuurinclusief zijn? De rol van culturele normen in een beweging richting natuurinclusieve landbouw. WOT-technical report 161. WOT Natuur & Milieu, WUR, Wageningen.

Auteur: J. Westerink | Wageningen Environmental Research

© 2020

Wageningen Environmental Research
Postbus 47
6700 AA Wageningen
T (0317) 48 07 00
E judith.westerink@wur.nl

ISSN 1879-4688

Fotografie: Judith Westerink, Shutterstock, Bendiks Westerink, Marcel Pleijte

De reeks WOT-papers is een uitgave van de Wettelijke Onderzoekstaken (WOT) Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen University & Research. Een WOT-paper bevat resultaten van afgerond onderzoek op een voor de doelgroep zo toegankelijk mogelijke wijze. De maatschappelijke discussie waarbinnen en waarom het onderzoek is uitgevoerd, komt daarbij nadrukkelijk aan de orde, evenals de beleidsrelevantie en mogelijk de wetenschappelijke relevantie van de resultaten.

Onderzoekopdrachten van de WOT Natuur & Milieu worden gefinancierd door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

WOT-paper 50 is gemaakt conform het Kwaliteitshandboek van de unit WOT Natuur & Milieu.

Project WOT-04-010-037.07 (DOI:10.18174/517296)

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu
Postbus 47
6700 AA Wageningen
T (0317) 48 54 71
E info.wnm@wur.nl
I www.wageningenUR.nl/wotnatuurenmilieu

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

